

12.04.2022

Група № 35

Мегей А.В.

Всесвітня історія

Урок № 16-17

Тема: Становлення інформаційного суспільства

Хід уроку

1. Зміна змісту й характеру праці, соціальної структури суспільства

Протягом другої половини ХХ ст., незважаючи на періоди економічного спаду й кризи, у світі тривало економічне зростання. Рівень життя більшості народів підвищився залежно від впровадження у виробництво досягнень НТР. В останній чверті ХХ — на початку ХХІ ст. змінилася соціальна структура суспільства, а також спосіб життя людей.

У сучасному світі провідні країни створюють національне багатство насамперед завдяки ефективному переробленню сировини, заміні виробів з металу на вироби зі спеціально створених високотехнологічних штучних матеріалів. Промислове виробництво більше не є визначальною складовою економіки, дедалі більше людей зайнято в торгівлі, сфері послуг.

Учені припускають, що завдяки інформаційній революції та розвитку мікроелектроніки основну роль в економіці відіграватимуть невеликі підприємства, здатні швидко реагувати на зміни попиту. Великі транснаціональні компанії поступляться місцем малому й середньому бізнесу, який уже нині виробляє понад половину валового національного продукту в Японії, Італії, Франції та інших розвинених країнах світу.

Цілком імовірний також процес дезурбанізації — відтоку населення з міст. Міста, які впродовж століть були адміністративними, економічними, культурними центрами, тепер перетворилися на промислові центри. Сучасні мегаполіси, у яких проживає 10-15 млн людей (Токіо, Нью-Йорк, Мехіко та ін.), потерпають від перенаселення, забруднення атмосфери, надлишку транспорту та багатьох інших проблем.

Останнім часом у високорозвинених країнах спостерігається зворотна тенденція: люди, які працюють у великих містах, вважають за краще жити в передмісті. Сучасна людина за допомогою комп'ютера й інших засобів зв'язку може там не тільки відпочивати, а й займатися справами.

Змінюється структура трудових ресурсів: зменшується частка фізичної та зростає частка висококваліфікованої та творчої праці. Збільшуються витрати на навчання, підвищення кваліфікації та перекваліфікацію працівників. Зокрема, в «економіці знань» у США зайнято 2/3 усієї робочої сили. Постіндустріальне суспільство — це суспільство професіоналів, у якому основним класом є клас інтелектуалів, а влада належить меритократії — інтелектуальній еліті. Тенденції майнового розшарування за ознакою освіти нині чітко проявляються.

У постіндустріальному суспільстві основним засобом виробництва є кваліфікація працівників. Поступово в компаніях (аж до найвищого керівництва) управлінські функції починають виконувати не власники компаній, а наймані працівники.

В інформаційному суспільстві опрацюванням інформації займається більше людей, ніж обробленням сировини й матеріалів. Вартість користування інформаційними послугами постійно знижується, нині ці послуги загальнодоступні.

2. Якісні зміни в житті людей

Упровадження інформаційних технологій, розвиток соціальної структури суспільства безпосередньо позначилися на якості життя людей. Сучасні заможні люди й представники середнього класу прагнуть для відпочинку й усамітнення вирватися за межі міста з його шаленим темпом життя. Працювати в мегаполісах і постійно жити за містом стає дедалі престижнішим.

Наприклад, п'ята частина населення Франції проживає в передмісті Парижа та майже стільки ж населення Англії — у передмісті Лондона. Автобани, розгалужені лінії метро й автобусне сполучення стимулюють жителів мегаполісів до пошуку зручних місць для проживання поза межами міста. Водночас у центрі міст зводять хмарочоси з офісами й торговельними центрами, на околицях — нові житлові масиви.

У середині минулого століття нові будинки, споруджені за однотипними проектами, були дуже подібними. Однак поступово тенденція змінилася: в історичній частині міст почали реставрувати й відтворювати старовинні будівлі, що збільшує потік туристів і забезпечує місту прибуток. У таких містах, як Рим і Відень, заборонили рух транспорту вузькими середньовічними вуличками, що зробило їх значно привабливішими (і дорожчими) для розміщення магазинів та оренди помешкань.

Показовою є історія з реконструкцією кварталу Ле-Аль у Парижі. Колись це була багниста місцевість, городи й поля. Згодом тут збудували величезний Центральний ринок і до 60-х років ХХ ст. у кварталі

цілодобово вирувало життя; відомий французький письменник Е. Золя образно назвав Ле-Аль «черевом Парижа». У 1960-х роках Центральний ринок вирішили перенести за місто через антисанітарію та неможливість прокладання сучасних доріг. На місці ринку з'явилися парк, підземний чотирирівневий комерційний центр, басейн, кінотеатри, дитяча бібліотека, музична школа-консерваторія, транспортна розв'язка. Квартал Ле-Аль став першим пішохідним кварталом Європи.

Квартал Ле-Аль у Парижі до та після реконструкції

Аналогічно реконструювали також Лондон, зокрема район Ковент-гарден перетворився на культурний центр.

Після війни швидко впроваджували передові форми організації виробництва, ощадливо використовували обмежені сировинні ресурси. Ці зміни збільшували продуктивність сільського господарства, хоча кількість людей, які працюють на землі, скорочувалася (в Ірландії, одній з найменш розвинених західних країн у другій половині ХХ ст., у 1960 р. в сільському господарстві було зайнято 60 % працездатного населення, а в 1980 р. — усього 20 %). Володіючи 3 % сільськогосподарських угідь світу, західноєвропейські країни виробляли майже третину світової молочної продукції, 15 % яєць, картоплі й пшениці. Наприклад, Франція посідала п'яте місце у світі за обсягами сільськогосподарського виробництва після СРСР, США, Китаю та Індії.

3. Розвиток систем соціального забезпечення

Право на соціальний захист — одне із загальновизнаних соціально-економічних прав людини.

У післявоєнні десятиліття покращилися соціальне забезпечення, рівень життя західноєвропейських та американських працівників, проте розрив між їхньою заробітною платою та статками заможних верств скоротився несуттєво. Наслідки нерівності в доходах були пом'якшені високими стандартами соціального забезпечення, безкоштовною освітою (у більшості країн Європи існують програми безкоштовного навчання в університетах), доступною якісною медичною допомогою, а також допомогою держави в утриманні дітей тощо.

Споруджувалося житло для малозабезпечених сімей. Наприкінці ХХ ст. майже третина нового житла в Німеччині зводилася за державні кошти, у Великій Британії — половина, у Швеції та Франції — дві третини. Розроблялися програми піклування про людей похилого віку, частка яких серед населення постійно зростає завдяки покращенню якості життя, медичного забезпечення, що сприяє збільшенню тривалості життя.

Швидке економічне зростання зумовило високі соціальні стандарти в західному світі. Коли в 1980-х роках темпи зростання сповільнілися, фінансування соціальних програм скоротилося. Податки в Західній Європі були доволі високими — від 21 до 24 % від заробітку. Теоретично основний податковий тягар повинні сплачувати найбагатші, проте вони цього уникають.

Видатки на соціальне забезпечення (% ВВП)

У країнах соціалістичного табору партійна еліта й чиновники жили в набагато кращих умовах, ніж працівники й селяни. У країнах Центрально-Східної Європи комфортного житла споруджували мало, існували великі черги на отримання тісних і незручних для проживання квартир. При цьому плата за комунальні послуги й транспорт була відносно невеликою.

Запроваджене ще в XIX ст. соціальне страхування, яке певною мірою захищало людину від наслідків матеріальної та соціальної нерівності, було важливою підтримкою багатьом людям. Бюджетні видатки на державні соціальні програми невпинно зростали: від 7-8 % ВВП у середині ХХ ст. до 15-29 % ВВП на початку ХХІ ст.

У промислово розвинених країнах основну відповідальність за фінансування соціальної сфери (понад 87 % усіх соціальних видатків у провідних європейських країнах) несе держава. З кінця минулого століття в соціально орієнтованих державах виникли певні труднощі щодо виконання взятих на себе соціальних зобов'язань, на які потрібно витратити майже третину ВВП.

З метою збереження високих стандартів соціального забезпечення в багатьох країнах критично переглядають соціальні бюджети, шукають нові способи забезпечення соціальних гарантій, які б стимулювали людей до якомога тривалішої трудової діяльності.

Істотні зміни відбуваються в соціально-економічній та політичній сферах. Формується нова модель суспільства (її називають «шведською»), коли зникають крайні форми протиборства між різними соціальними групами, посилюється їхня співпраця заради спільногого подолання загальних проблем (збереження довкілля, турбота про дітей тощо). Держава дедалі менше втручається в економіку й суспільне життя, опікується насамперед дотриманням прав людини, урегулюванням конфліктів, забезпеченням порядку й законності.

4. Становлення постіндустріального (інформаційного) суспільства. Культура віртуальної реальності

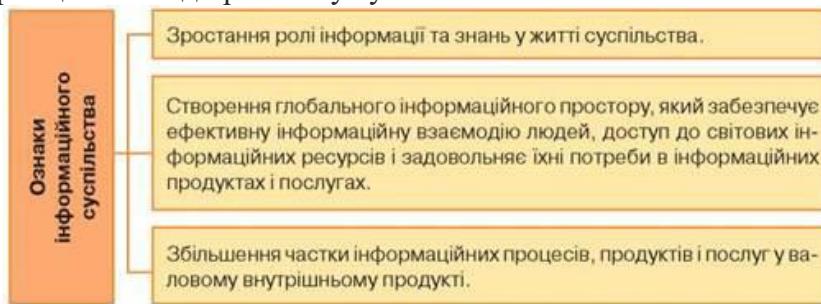
Визначальним чинником сучасної цивілізації стала інформація, зокрема її накопичення, оновлення, передавання та використання. Частка людського капіталу в розвинених країнах сягає двох третин національного багатства: у США й Західній Європі цей показник становить 75 %. Отже, головним чинником розвитку у ХХІ ст. є накопичення не матеріальних благ, а знань, досвіду, умінь, а також охорона здоров'я. Щороку на це витрачається від 15 до 20 трлн дол. США.

Деякі вчені вважають, що постіндустріальне суспільство переходить у постекономічну фазу, оскільки в перспективі основною формою життєдіяльності стане розвиток людських здібностей.

З іншого боку, постіндустріальна економіка потребує дедалі менше некваліфікованої праці, що створює труднощі для населення з низьким освітнім рівнем. Уперше в історії виникла ситуація, коли зростання населення (його некваліфікованої частини) ослаблює, а не посилює економічну міць країни.

Глобалізація призвела до того, що мільйони людей проживають і працюють за межами батьківщини в іншому національному, культурному й ментальному середовищі. Вона також спричинила зміни в соціальній структурі суспільства, у свідомості людей. Сучасне суспільство настільки складне й суперечливе, що вчені ще не дійшли згоди щодо того, як його називати: пост-індустріальне, інформаційне чи переходне від одного стану до іншого. Усі ці характеристики правомірні, адже в одних країнах суспільство перебуває ще на індустріальній стадії (країни Східної Європи, Латинської Америки, Азії), а в інших — на постіндустріальній, або інформаційній, стадії (Північна Америка та Західна Європа).

Це лише узагальнена характеристика, бо, наприклад, Японія, Південна Корея, Тайвань і Гонконг характеризуються високим рівнем застосування інформаційних технологій та, безперечно, належать до країн, які досягли інформаційної стадії розвитку суспільства.

У сучасному світі володіння значними покладами нафти й газу більше не гарантує тривалого економічного процвітання. Без інвестицій у передові технології, у підготовку високоосвічених менеджерів, кваліфікованих працівників, фахівців з маркетингу, інформаційних технологій будь-яка країна неминуче рано чи пізно перетвориться на сировинний придаток високорозвинених країн та опиниться на узбіччі прогресу.

Нині знання оновлюються швидше, ніж відбувається зміна поколінь. Серед основних тенденцій розвитку освіти — надзвичайно швидке оновлення технологій. Щоб упоратися з потоком інформації, у другій половині ХХ ст. став пріоритетним розвиток комп'ютерних технологій, який і визначає рівень економічного та наукового розвитку країн. Під впливом інформаційних технологій змінилися практично всі сфери життєдіяльності суспільства: робота, сфера управління й статистика, освіта, культура, охорона здоров'я, побут і дозвілля. Наприкінці ХХ ст. ООН навіть увела в обіг поняття «інформаційна бідність», тобто обмеженість доступу до сучасних інформаційних телекомунікаційних технологій.

В епоху інформаційного суспільства не тільки прискорюються темпи оновлення інформації, а й змінюється ставлення до неї держави. В умовах електронної демократії громадяни мають майже

необмежений доступ до різноманітної інформації, різних інструментів і цифрових технологій, тому владні структури повинні діяти відкрито й публічно.

Українці — активні користувачі Інтернету. Більшість дорослого населення користується Інтернетом. Частка користувачів серед українців віком 18-39 років перевищує 90 %.

Реальність сучасної людини певною мірою штучна й віртуальна. В інформаційну епоху формується культура, яка за змістом відрізняється від культури індустриального суспільства. Її називають культурою віртуальної реальності.

5. Освітні системи. Університети як автономні осередки науки й освіти

Сучасне суспільство потребує вищого рівня освіти. У другій половині ХХ ст. відбулися серйозні зміни в системі освіти, проведенні реформи були неоднозначно оцінені суспільством. Незважаючи на зусилля, спрямовані на подолання освітнього розділення, нерівність у доступі до освіти зберігалася: діти з незаможних родин, емігранти мали менше шансів здобути вищу освіту. Реформи середньої школи були покликані створити демократичнішу систему шкільної освіти, яка б відкрила двері престижних навчальних закладів усім дітям, незалежно від їхнього соціального походження та статків батьків.

Наприкінці ХХ ст. кількість жінок у сфері вищої освіти в більшості країн Західної Європи практично зрівнялася з кількістю чоловіків.

За останні півтора століття освітні системи пройшли шлях від освіти як механічного передання наступним поколінням знань і досвіду попередників до освіти, де основним є вироблення навичок самостійно здобувати й аналізувати знання, формувати життєво важливі для особистості, суспільства й держави компетентності.

У ХХІ ст. регіональна та загальнонаціональна освітні системи конкурують між собою. За своїм призначенням регіональна система освіти має враховувати місцеві особливості й задовольняти освітні запити населення певної території. Зокрема, у Сполучених Штатах Америки кожен штат має право формувати свою освітню систему. Суттєві регіональні відмінності існують також в освітній системі Канади. Відповідальність за управління початковими й середніми школами повністю покладено на місцеві виборні шкільні ради або комісії.

У Бельгії в системі освіти офіційно існують чотири мовні регіони: франкомовна Валлонія; Фландрія, де населення спілкується переважно нідерландською мовою; двомовний Брюссель і німецькомовні райони на сході Валлонії. Бельгійське міністерство освіти контролює тільки шкільну освіту, яка є обов'язковою, а решту питань вирішують мовні спільноти різних регіонів країни.

Шкільною освітою в Німеччині опікуються уряди федеральних земель, які координують освітню політику з міністрами культури та освіти. Власне, кожна школа в Німеччині підпорядкована лише уряду своєї землі. Тому навчальні плани, програми, підручники й тривалість шкільного навчання у федеральніх землях відрізняються.

Система освіти у Франції, яка сформувалася століття тому, вважається однією з найкращих у Європі. Основна її особливість — доступність освіти, переважання державних закладів освіти. Безкоштовна освіта обов'язкова для дітей 6-16 років. У державних вищих навчальних закладах освіта також безкоштовна, зокрема й для іноземців.

В Україні засади функціонування регіональних і національної систем освіти визначені Законом України «Про освіту» та іншими законами, постановами уряду, наказами Міністерства освіти і науки України.

Ознакою освіти ХХІ ст. є академічна мобільність — переміщення на певний період студентів і викладачів до іншої освітньої установи у своїй країні (внутрішня мобільність) або за кордон (міжнародна мобільність; навчання й стажування в зарубіжних університетах та організаціях).

Автономними осередками науки й освіти є університети. Автономія університету — це форма академічної свободи, право та здатність університету самостійно приймати рішення стосовно

внутрішнього управління, фінансування, визначати власну стратегію у сфері науково-дослідної роботи, форм і методів навчальної роботи й інших, пов'язаних з цим видів діяльності.

Нині престижна робота й кар'єрне зростання залежать від освіти. В умовах конкуренції перед університетами постало чимало проблем, які потрібно вирішити. Зокрема, наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. серйозною перешкодою на шляху до університетської автономії є фінансова залежність багатьох університетів. Навчальні заклади, які стають на шлях заробляння коштів, починають керуватися принципами ефективності й ринкової вартості досліджень. Розширивши свою фінансову самостійність, університети обмежують академічну свободу не тільки окремих учених і викладачів, а й академічних спільнот «неприбуткових», насамперед гуманітарних, галузей знань.

У 1988 р. під час урочистостей, присвячених 900-річчю Болонського університету, ректори 430 університетів підписали «Велику хартію університетів», у якій сформульовано принципи, котрими мають керуватись університети, щоб забезпечити розвиток освіти в сучасному світі. У документі зазначається, що майбутнє людства значною мірою залежить від культурного, наукового й технічного розвитку, центрами якого є університети — самостійні установи, що створюють, вивчають, оцінюють і передають культуру за допомогою досліджень. Університети повинні надавати майбутнім поколінням освіту, виховувати шанобливе ставлення до гармонії навколошнього середовища та життя.

У 1999 р. міністрами освіти майже трьох десятків європейських країн було підписано Болонську декларацію, у якій сформульовано засади створення загальноєвропейської системи освіти. Обидва документи мають спільну мету — поступове створення єдиного європейського простору вищої освіти. Україна приєдналася до Болонського процесу у 2005 р.

Кінець ХХ — початок ХХІ ст. — це своєрідний рубіж в історії освіти. Зміни, пов'язані з інформаційним суспільством, передбачають нову освіту, яка враховувала б досвід попередніх епох, а також реалії сьогодення й була спрямована в майбутнє.

Основною метою навчання у ХХІ ст. стає розвиток людини освіченої — homo educatus. Основна ідея сучасності — освіта впродовж життя. Постіндустріальне суспільство потребує фахівців, які зможуть гуртувати навколо себе однодумців, зацікавлених у загальному добробуті країни, людей, які вмітимуть творити відкрите суспільство, будуть здатними до рівноправного діалогу й співпраці.

Основні події

1999 р. — підписання Болонської декларації.

2005 р. — приєднання України до Болонського процесу.

Питання для самоперевірки

1. Поясніть поняття «культура віртуальної реальності».
2. Чим, на Вашу думку, відрізняються вимоги до рівня освіченості й кваліфікації працівників у часі індустріального та інформаційного (постіндустріального) суспільств?
3. Яке місце належить освіті в інформаційному суспільстві?
4. Проаналізуйте, як у другій половині ХХ — на початку ХХІ ст. змінилися зміст і характер праці. Як змінилися соціальна структура суспільства та якість життя людей?

Домашнє завдання:

1. Опрацювати конспект.
2. Дати відповіді на питання для самоперевірки

Виконані завдання відправте мені на електронну пошту anastasiamengei@ukr.net. У темі листа вказати номер групи, назву навчальної дисципліни, номер уроку, ПІБ.